

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה

HEMDAT YAMIM

חֻקַּת תְּשַׁע"ו

פֶּרֶשֶׁת שְׁבוּעַ

בגדי המלך ... (2)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

משמעות העברת הבגדים מאהרון הכהן אל אלעזר, פעולה שמבטאת את העברת התפקיד והסמכויות של הכהן הגדול מהאב לבנו, כבר הוסברה בדברינו [לפרשת חוקת תשע"ג](#). הבאנו גם דוגמאות נוספות.

הסברנו כי פסוק הפתיחה של ספר מלכים, משמעותו הכרזה כי הייתה לדוד המלך בעיה במינוי יורשו, שישב אחריו על כסאו. לפי זה הייתה לחז"ל ביקורת על דוד שכרת את כנף מעילו של שאול במערה (שמואל א כ"ד ד-ה). וקשה, הרי היה צריך לשבח את דוד על כך שלא פגע בשאול ורק חתך את כנף מעילו? על פי דברינו הביקורת מובנת. מלכות היא "זכות קדימה", מקבלים אותה ולא לוקחים אותה. כריתת הכנף משמעותה לקיחת המלכות, העברת הבגדים משאול, גם אם במעשה סמלי. אין לעשות זאת!!!

כהנגדה, נביא את מעשהו האצילי של יונתן. מיד אחרי שדוד ניצח את גולית הפלשתי והושיע את עם ישראל, הוא הובא והוצג לפני שאול (שם, סוף פרק י"ז). יונתן הבין מיד כי זה האיש שימלא את מקום אביו ובעצם יקח ממנו את מקומו ומעמדו כיוורש עזר. יונתן היה יכול להיאבק על הכסא ולנסות לסלק את דוד מדרכו - לקחת בכח את "זכות הקדימה". במקום זאת, יונתן נקט בצעד של ויתור:

"וַיְהִי כְּכֹלְתוֹ לְדַבֵּר אֶל שְׂאוּל וַנִּפְשׁ יְהוֹנָתָן נִקְשְׁרָה בְּנֶפֶשׁ דָּוִד וַיֵּאָהֲבֵהוּ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ: ... וַיִּכְרֹת יְהוֹנָתָן וַדּוּד בְּרִית בְּאֶהְכְּתוֹ אֹתוֹ כְּנֶפֶשׁוֹ: וַיִּתְּפֹשֵׁט

יְהוֹנָתָן אֶת הַמְּעִיל אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתְּנֵהוּ לְדָוִד וּמִדְּיו וְעַד חַרְבּוֹ וְעַד קֶשֶׁתוֹ וְעַד חַגְרֹו" (שמואל א י"ח א-ד).

העברת המעיל, המדים והציוד הצבאי משמעותם הכרזה חד משמעית – אתה המלך הבא, אתה יורש העצר.

ניתן דוגמא נוספת. לאלהו הנביא היו שלשה סממני נבואה:

1. "אִישׁ בְּעַל שְׁעָרִי" (מלכים ב א' ח)

2. אִישׁ שֵׁי אֶזְזוֹר עוֹר אֶזְזוֹר בְּמִתְנָיו" (שם)

3. אִישׁ בַּעַל אֲדָרְתוֹ" (מלכים ב ב' ח).

לאלהו היו שני תלמידים, נביאים: הראשון אלישע והשני יונה בן אמתי (בנה של הצרפית שאלהו החיה). אליהו לא היה יכול להעביר לתלמידיו את השיער, אבל את האדרת הוא העביר לאלישע כמבואר בשני מאורעות:

א. לאחר נבואת הר חורב: **"וַיִּלְךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת אֱלִישֶׁע בֶּן שָׁפָט ... וַיַּעֲבֹר אֵלָיו וַיִּשְׁלַךְ אֲדָרְתוֹ אֵלָיו" (מלכים א י"ט יט)**

ב. בזמן ההסתלקות בערבות יריחו: **"וַיִּקַּח (אלישע) אֶת אֲדָרְתוֹ אֲשֶׁר נָפְלָה מֵעָלָיו" (מלכים ב ב' יד).**

אלישע העביר את האזור כנראה ליונה: **"וַאֲלִישֶׁע הַנְּבִיא קָרָא לְאֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים (יונה-ע"פ חז"ל) וַיֹּאמֶר לוֹ חַגֵּר מִתְנַיֶּה (באזור) וְקַח פֶּה הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדְךָ וְלֶךְ רֵמָת גִּלְעָד (לממש את נבואת אליהו)" (שם, ט' א).**

כך צריך להבין גם את נתינת הטבעת המלכותית והלבשת יוסף בלבוש מלכות מצרי:

"וַיִּסֶר פְּרָעָה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַהֶקֶב עַל צַנְאוֹרוֹ" (בראשית מ"א מב).

כך קרה גם יותר מאלף שנים מאוחר יותר, באימפריה הפרסית כשמרדכי קיבל את לבוש המלכות ואת הטבעת המלכותית:

"וַיִּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ... וַיַּמְרְדְכֵי יָצָא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מְלָכוּת תְּכֵלֶת וְחֹר וַעֲטָרַת זָהָב גְּדוּלָּה וְתַכְרִיף בּוּץ וְאַרְגָּמָן" (אסתר ח' ב, טו).

כך התבצעה מאז ומעולם העברת סמכויות.

נעיר הערה אחרונה, כי בהקשר למשה רבנו לא נזכר שום פריט לבוש, ואכן משה לא העביר את סמכויותו ליהושע בן נון, באמצעות

העברת בגדים. כנראה שמשה רבנו היה במדרגה רוחנית כל כך גבוהה, כך שמה שהוא העביר ליהושע היה רק "הוד" כמבואר בכתוב:

"וַיֹּאמֶר יְקֹקֵק אֵל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת הַיּוֹשֻׁעַ בֶּן נּוֹן אִישׁ אִשׁ רֵיחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו: וְהֵעֵמְדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָל הָעֵדָה וְצִוִּיתָהּ

אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם: וְנִתְּתָה מִהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר כ"ז יח-כ).

הבה נתפלל שנזכה להנהגה שתשאף להיות במדרגה זו.

לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	--	--	---	--	---

לע"נ יחזקאל צדיק ז"ל, נלבי"ע י"א באייר תשע"ו

מש' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה בהלכה

נתינת טעם למצוות

"ואת חוקתי תשמור... אינם אלא גזירת מלך, שאין טעם לדבר... אין לך רשות להרהר בהם" (יומא סז, ב). האם הכוונה היא שאכן אין כלל טעם למצוות; או שמא לנו אין הוא ידוע, אבל כלפי שמיא גלויים הדברים: הטעם לאי גילויים הוא, שהרי שתי מקראות (לא ירבה לו נשים, ולא ירבה לו סוסים) נתגלה טעמם, ונכשל בהם גדול העולם (שלמה המלך). מאידך גיסא, היא הנותנת: אם נתגלה טעמן של אלו - וכן של מצוות אחרות, כגון שבת ("כי ששת ימים...") וציצית ("למען תזכרו...") - משמע שלכל המצוות יש טעם, אלא שלא נתגלו משום שגם אצל גלויי הטעם אין הטעם ממצה את כל הטמון בהם, כדברי דוד המלך: "לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצוותך מאד".

ואולי זוהי מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון אם דרשינן טעמא דקרא. רבים הם הראשונים שהוסיפו טעמים למצוות כהנה וכהנה (כגון: הרמב"ם גם במשנה-תורה וגם במורה-נבוכים), ומשמע שהם פסקו כר' שמעון, שדורשים טעמא דקרא. לדעת ראשונים אלו, לא רק שיש טעם למצוות, אלא שראוי להתבונן בהן ולהתחקות אחר טעמן. אולם לדעת ראשונים אחרים, אין לבקש טעמן של מצוות, ועל כך הזהירו חז"ל: האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך, משתקים אותו - מפני שעושה מידותיו של הקב"ה רחמים, ואין אלא גזירות. ע"פ הערך טעמא דקרא בכרך כ

הזאה על הטמא בשבת

כדי שטמא מת יטהר יש להזות עליו מי חטאת ביום השלישי וביום השביעי. בשבת אין מזים, ולכן - לאחת הדעות - ממילא גם ביום שלישי בשבוע אין מזים, כי לעולם צריכים לעבור 4 ימים בין הזאה להזאה. ומדוע אין מזים בשבת? שני נימוקים ניתנו לכך: א - זוהי גזירת חכמים, מעין הגזירה שמטעמה אין תוקעים בשבת ואין נוטלים לולב בשבת, שמא יטלטל אדם את מי החטאת או אגודת האזוב ד' אמות ברשות הרבים. זהו הטעם המובא בגמרא (פסחים סט, א). ב - מאותו טעם שאסור לטבול כלים בשבת (ביצה יז, ב), שנראה כמתקן כלי. את הטעם הזה מביא רש"י על המשנה בפסחים (דף סה, ב) שממנה משמע שאין מזים על אדם לטהרו, אפילו אם מדובר בערב פסח שחל בשבת, ומשום כך לא יוכל להביא קרבן פסח. מדוע יש צורך בשני טעמים לאותו דין? באנציקלופדיה תמצאו רק הפנייה לאחרונים הדנים בכך. אחד מהם הוא הצ"ח, המסתמך על דברי הר"ן שמבאר שהגזירה שמא יטלטל ד' אמות ברה"ר שייכת רק במקומות ובזמנים שהכל טרודים, ולא יהיה שם איש שיזכיר שהדבר אסור (משום כך לא אסרו מילה בשבת, כיון שבכך עסוק רק אדם אחד; ואילו נטילת לולב ותקיעת שופר שהכל עסוקים בהם - נאסרו בשבת). בערב פסח הכל טרודים בהכנות לפסח, ויש חשש שאיש לא יזכיר שאסור לטלטל את מי החטאת ואת אגודת האזוב.. טעם זה יפה לשבת שקודם פסח, אולם מה באשר לשאר שבתות השנה? לשבתות אלו זקוקים אנו לטעם שכתב רש"י, שנראה כמתקן. טעם זה אינו מספיק לערב פסח שחל בשבת, כיון שמחמתו אנחנו (גזירה דרבנן שנראה כמתקן) מונעים מאדם להקריב קרבן פסח. אבל טעם הטלטול הוא טעם חשוב, שהרי מחמתו אנחנו נמנעים גם מקיום מצוות לולב ושופר. ע"פ הערך הזאה (ב), כרך ח

רפואה והלכה

הכשת נחשים

וַיִּשְׁלַח ה' בָּעָם אֶת הַזְּחָזְחָיִים הַשֵּׂרְפִים וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת הָעֹלָם וַיָּמָת לָם רַב בַּיִשְׂרָאֵל (במדבר כא ו)

מתוך: א. שטינברג, אנציקלופדיה הלכתית רפואית, מהדורה חדשה תשס"ו, כרך ד, ערך מחלות, טורים 424 - 429

פרשנות המקרא

תלמוד בבלי, בכורות ח א': הכל משמשין פנים כנגד עורף, חוץ משלושה שמשמשין פנים כנגד פנים, ואלו הן דג, ונחש ואדם, ומאי שנא הני תלתא, כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא הואיל ודברה עמהם שכינה. תלמוד בבלי, בכורות ח א': [ימי עיבורו של נחש שבע שנים], מנא הני מילי, אמר רב יהודה אמר רב, ומטו בה משום דר' יהושע בן חנניא, שנאמר (בראשית ג-יד) 'ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה', אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן, אלא לומר לך כשם שנתקללה הבהמה מחיה אחד לשבעה, ומאי ניהו חמור מחתול, כך נתקלל הוא מבהמה אחד לשבעה, דהוי ליה שב שני. בראשית רבה, יט': 'והנחש היה ערום מכל... (בראשית ג א) - לפי גדולתו של נחש היה מפלתו, ערום מכל ארור מכל.

רש"י: 'הנחשים השרפים' - ששורפים את האדם בארס שיניהם. 'וינשכו את העם' - יבא נחש שנלקה על הוצאת דיבה ויפרע ממוציאי דיבה; יבוא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד, ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים. רש"י: 'על גחנך תלך' (בראשית ג-יד) - רגלים היו לו ונקצצו.

ל"ט"י: 'ישופך' (בראשית ג-טו) - יכתתך, כמו ואכות אותו (דברים ט כא) ותרגומו ושפית יתיה. 'ואתה תשופנו עקב' - לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון 'תשופנו' כמו נשף בהם (ישעיה מ כד), כשהנחש בא לנשוף הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון כתיב לשון נשיפה בשניהם.

ל"ט"י (ויקרא יא מב): 'הולך על גחון' - זה נחש, ולשון גחון שחייה, שהוא שח ונופל על מעיו.

ל"כ עזרא: 'ארור' (בראשית ג-יד) - לנחש שיהיו חייו קצרים, והנכון שיהיה חסר בהליכתו.

ל"כ עזרא: 'על גחנד' - החזה, ולא נדע אם נו"ן שורש כאדון, או נוסף כזדון. והאומר שנקרא כן בעבור הרוח שיגייח ממנו זה דרך דרש.

ל"ד"ק: 'ארור' (בראשית ג-יד) - שיחסרו רגליו שהיו לו מתחילה, וכל לשון מארה הוא עניין חסרון.

ל"ד"ק: 'גחנד' - כתרגומו על מעד, וכן תרגום על גחון (ויקרא יא מב), דא הולך על מעוהי, רוצה לומר שהולך מושכב ארצה על בטנו.

ל"ד"ק: 'כל ימי חייד' - כל ימי עד, כלומר כל זמן שמין הנחש על האדמה.

למנ"ן: 'תשופנו עקב' (בראשית ג-טו) - שיהיה לאדם יתרון עליך באיבה, כי הוא ישופך ראש ואתה לא תשופנו רק בעקבו וירוצץ מוחך.

לכ"ו כה"י: 'כל ימי חייד' (בראשית ג-יד) - יגיד שהעונש הזה לא יזוז ממנו לעולם ואפילו בזמן המשיח אשר תסתלק האיבה שבין האשה ובין הנחש וכו', העונש הזה במאכל העפר לא יזח ממנו עולמית.

ספורנו: 'ארור אתה מכל' (בראשית ג-יד) - ששיגי תאוותיו וצרכיו בצער ובחסרון תענוג יותר מכל שאר בעלי חיים.

מונ"ב זקנים: 'ועפר תאכל' (בראשית ג-יד) - ואם תאמר זו ברכה שיאכל עפר ולא יהא לו טורח אחר מזונותיו, ויש לומר דהכי פירושו, אפילו מאכל כל מעדני עולם לא יטעמו לו כי אם עפר, ומכל מקום צריל לטרוח כמו שאר חיות ובהמות, ויש מפרשים שלא יתקרב דעתו עד שיאכל עפר ממש.

הכתב והקבלה: 'ואיבה אשית' (בראשית ג-טו) - איבה גדולה משנאה, והעד 'תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי'. השנאה מעשים בסתר והאיבה בגלוי, והכלל כל אויב שונא ואין כל שונא אויב.

ל"ט"ר הי"ט: 'גחון' (בראשית ג-יד) - משורש 'גוח' כדוגמת זדון משורש זוד. גוח מציין את פיתולי אחרות הנהרות 'יגייח ירדן' (איוב מ כג), ומכאן כנראה שם גיחון. כמו כן את תנועת האדם המתפתל בכאבו 'חולי וגוחי' (מיכה ו י), וכן את תנועת הנחש המתפתל רק לצדדים ואינו יכול להזדקף. גם תנועת לידה היא תנועה לצדדין, וגם היא קרויה גוח 'כי אתה גוחי מבטן' (תהלים כב י).

ל"ט"ר הי"ט: 'ועפר תאכל' - לא ברורה המשמעות של אכילת עפר. לאמתו של דבר אין הנחש אוכל עפר אלא בעלי חיים בלבד. נראה איפוא שאין כאן אלא תיאור ציורי של ההליכה על גחון כדוגמת 'ואויביו עפר ילחכו' (תהלים עב ט), 'ילחכו עפר כנחש' (מיכה ז יז), או שמא ניטל חוש הטעם מן הנחש, אשר לשונו איננה יפה לטעימה? שמא אין הוא אוכל אלא להשקיט רעבון, אך אין הוא נהנה מן המאכל, וזו תהיה איפוא המשמעות הפיסיולוגית של דברי חז"ל 'אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר' (יומא עה ע"א)?

* * *

ידועים בעולם כ- 2,500 מינים של נחשים, מהם כ- 400 ארסיים; בארץ מצויים כ- 36 מיני נחשים, מהם רק שמונה ארסיים לאדם. הנחש הארסי הנפוץ בארץ הוא הצפע [1], והוא כנראה הנחש המכונה בחז"ל עכנאי [2]. מצינו במקרא שמות שונים למיני נחשים, כגון אפעה [3], פתן [4], צפע [5], צפעוני [6], שפיפון [7], שרף [8], תנין [9]. בחז"ל מצינו עוד שני מיני נחשים - חברבר [10], וערוד [11], שזיהויים איננו ברור.

לאחר חטא אדם וחווה, בעקבות פיתויה של חווה על ידי הנחש, יצר הקב"ה מערכת איבה לעולמים בין הנחש לאדם, כמבואר בפסוקנו, והנחש הקדמוני הפך לסמל הרע והרשע בעולם. ואמנם מודגש במקרא בהרחבה הסיכון מהנחשים, ונשיכתו מסמלת עונש קשה ואסון [12]. הנחשים השרפים הכישו את בני ישראל, וגרמו לרבים למות [13]. הכשת נחשים שכחה בעיקר בעונת הקציר [14], והיא מהווה דוגמא לצער רב [15]. הכשת נחש דומה למיתת שריפה [16], ויתכן שמכאן המושג בתורה 'נחשים שרפים' [17]. לא תמיד מורגשת ההכשה מיד, אך אזור ההכשה הולך ומתנפח, ואז הוא מורגש [18].

אחד מעשרה ניסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש היה שלא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם [19]. נחשים שבארץ ישראל נחשבו כמסוכנים במיוחד, ומותר להורגם אפילו בשבת, ואפילו אין רצים אחריו [20]. אין לקחת כל סיכון עם נחשים, ומכאן הביטוי 'טוב שבנחשים רצוף את מוחי' [21], שכוונתו בהשאלה שלא לתת אימון ברשע מועד; וכן 'אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת' [22], שכוונתו בהשאלה לסכנה של שותפות עם רשע.

הנחש הורג את האדם באמצעות הארס שלו [23]. ארס פירושו רוק או כעס [24]. במקרא מסמל ארס הנחש את הרע והרשע [25]. ארס הנחש בתיאורם של חז"ל דומה לספוג, צף ועומד במקומו [26], אלא שלא כל נחש כך, ויש צורות שונות של ארס, לפי מידת שקיעתו במים, ולפי גיל הנחש שהטילו [27]. מבחינה מדעית, ארס הנחש מכיל מרכיבים פעילים שונים, אשר פוגעים במערכות שונות - עצבים, לב, ותהליכי קרישת הדם. המרכיבים הרעילים משתנים בין מיני הנחשים השונים. נחלקו חז"ל אם הארס של הנחש עומד בין שיניו, או שהנחש מקיא את הארס לאחר הנשיכה [28]. מבחינה מדעית, יש לנחשים הארסיים שיני ארס קצרות, בעלות מרזב עמוק. הארס נוצר בבלוטות גדולות הנמצאות בשני צידי הראש, משם הוא עובר דרך צינור אל שן הארס. פעולת ההכשה היא תהליך מסובך ומהיר ביותר. ניתן, איפוא, לומר שהסובר שארס הנחש בין שיניו עומד, מתייחס למהירות ההזרקה של הארס לתוך הקרבן, בעוד שהסובר שמעצמו הוא מקיא, מתייחס למקור הארס, שנמצא בבלוטות מחוץ לשיניים, ויש פעולה אקטיבית בהזרקתו לקרבן.

לדעת חז"ל, לא רק הכשה ממשית גורמת למוות, אלא גם בליעת ארס הנחש יכולה להזיק מאד. לפיכך, אסרו חז"ל לשתות מים מגולים, מחשש שנחש הטיל בהם ארס [29]; וכן אסרו חז"ל לאכול בהמה או פירות שנוכשו על ידי נחש [30]. אכן, יש נחשים שמזיקים, ויש שאינם מזיקים; וגם אילו שאינם מזיקים יכולים להפוך למזיקים אם מכעיסים אותם. ואמנם הנחשים הארסיים משתמשים במנגנון ההכשה הארסי שלהם רק בשעת הדחק, והם מעדיפים לברוח, או להבריח את האויב. ולכן בדרך כלל אין מפסיקים בתפילת שמונה עשרה, אפילו הנחש כרוך על עקבו, כי רוב הנחשים אינם מזיקים [31]; אבל אם ראה שהנחש כעוס ומוכן להזיק - מפסיק [32]; ובמקום שיש חשש, שסוג הנחש הזה ממית, גם כן מפסיק [33].

הנחש הוא אחד מהחיות הנחשבות כמזיקות וכממיתות [34], והוא נחשב מטבע ברייתו כמועד להזיק, ואפילו הוא בן תרבות, לפיכך אם הזיק או המית, חייב בעליו לשלם נזק שלם [35]. ואם הנחש המית אדם, אפילו כשהוא בן תרבות, ויש לו בעלים, אינו נידון בבית דין של עשרים ושלשה, אלא אפילו יחיד הורגו [36].
הכשת נחשים היא כמכה של חלל, ומחללים עליה את השבת [37]. לפיכך, מותר לחסום את אזור ההכשה, להסיע את הנשך לבית החולים, להזריק לו נסיוב המכיל חומר נוגד-הארס, ולחברו לעירוי נוזלים דרך הווריד [38]. וכן מי שהוכש על ידי בעל חיים מסוכן, כגון נחש או עקרב, והצליח להרוג את בעל החיים, צריך להביאו בשבת לבית החולים, אפילו דרך רשות הרבים גמור, כדי שידעו איך לטפל בו [39].

מקורות והערות

[1] Viper; [2] ברכות יט א; ב"מ פד ב; [3] ישעיה ל ו. והוא Carpet viper; [4] ישעיה יא ח. והוא Cobra; [5] ישעיה יד כט. והוא Viper; [6] ישעיה יא ח. והוא Palestinian viper; [7] בראשית מט יז. והוא Cerastes viper; [8] במדבר כא ו; ישעיהו יד כט; [9] שמות ז ט. וראה באבות דרבי נתן לט ג, שמנה ששה שמות לנחש וצ"ע; [10] ירושלמי ברכות ט א; [11] ברכות לג א; [12] ראה דברים ח טו; שם לב לג; ירמיה ח יז; עמוס ה יט; תהלים קמ ד; איוב כ יד-יז; ועוד. הפסוק יופרץ גדר ישכנו נחשי - קהלת י ח, משמש כביטוי מושאל לאיום על מי שמתכוין למרוד ולסטות מהדרך שקבעו חכמים - ע"ז כז ב. וראה קהלת רבה א כד; [13] במדבר כא ו; [14] משנה עדויות א יב; יבמות קטז ב; [15] נשמת וישב על גבי קרקע, ונדמה כמי שהכישו נחש - מנחות לב ב; סופרים ג יג, ופירש"י מנחות שם ד"ה ונדמה לו, שמרוב צערו הרגיש כאילו הכישו נחש. ואולי אפשר לומר, שהכוונה שקפץ מהמיטה במהירות רבה כמי שהכישו נחש, וכפי הביטוי 'קפץ כנשך נחשי'; [16] סוטה ח ב; [17] במדבר כא ו; [18] שמות רבה לא ז, יג; [19] אבות ה ה. וראה מה שכתב בתפא"י, שם, אות כו; [20] שבת קכא ב; רמב"ם שבת יא ד. וראה בטושו"ע או"ח שטז י, ובמ"ב שם סקמ"ו. וראה עוד בס' שמירת שבת כהלכתה, פכ"ה ס"א; [21] מכילתא שמות יד ז; ירושלמי קידושין ד יא; [22] יבמות קיב ב; [23] ע"ז לא ב; ירושלמי ע"ז ב ג; [24] ראה ערוך ע"י ארס; [25] ראה תהלים נח ה; שם קמ ד; [26] ב"ק כג ב; [27] ע"ז ל ב; רמב"ם רוצח יא יד; [28] סנהדרין עח א. וראה ברמב"ם נזקי ממון י ח, שפסק כדעת הסוברים, שמעצמו הוא מקיא; [29] משנה תרומות ח ו; ע"ז ל ב; [30] משנה תרומות שם; רמב"ם רוצח יב א-ב. וראה עוד חולין צד א. וראה בספרו של פרויס, בתרגומו של רוזנר, עמ' 179 ואילך, שאין להלכות אלו הסבר מדעי ידוע; [31] וראה בקובץ שיעורים, פסחים אות לב, ובהליכות שלמה ח"א פ"ח הע"ה, למה סומכים על הרוב בזה, הרי אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב. וראה מה שכתב בנידון הגרש"י אויערבאך, שולחן שלמה, ח"ב סי' שטז סקכ"ב(א); [32] ברכות לג א; רמב"ם תפילה ו ט; טושו"ע או"ח קד ג; [33] ביאור"ל שם ד"ה ואפילו. וראה עוד בערוה"ש או"ח קד ה; [34] ב"ק טו ב; סנהדרין טו ב; [35] ב"ק טו ב; רמב"ם נזקי ממון ו ו; טושו"ע חו"מ שט ח. וראה ברמ"א שם; [36] סנהדרין טו ב, מחלוקת; רמב"ם סנהדרין ה ב. וראה בהשגות הראב"ד שם, שגם נחש שהמית דנים בעשרים ושלשה; [37] שבת קכא ב; יומא פג א; ע"ז יב ב; רמב"ם שבת ב ה-ו; טושו"ע או"ח שכו ו. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' עב; שש"כ פל"ב סי"א(יד); [38] שבת שבתון סק"ח; [39] נשמת אברהם חאו"ח סי' שטז סק"א.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ט)

Victoria, Australia

ויקטוריה, אוסטרליה

ניסן תשס"ט

מנהגי אבלות בבית הכנסת בליל שבת

שאלה

בקהילתנו נהוג שהאבלים בערב שבת נכנסים לבית הכנסת לפני קבלת שבת. בזמן קבלת שבת הם יושבים בפאתי בית הכנסת ואחרי 'מזמור שיר ליום השבת' הם נכנסים לאולם המרכזי. האם אנו נוהגים על פי ההלכה?

תשובה

- א. המנהג המקובל אצל האשכנזים¹ הוא שהאבלים נכנסים לפני 'מזמור שיר ליום השבת' ומקבלים תנחומים מהקהל². מכיוון שקבלת פני האבלים היא מנהג ולא חיוב, ניתן לקיים את המנהג בדרך הנהוגה בקהילתכם³.
  - ב. אם האבלים מקבלים עליהם את השבת לפני הכניסה לבית הכנסת⁴ או ש'קבלת שבת' מתחילה בבית הכנסת שלכם אחרי שקיעת החמה, אין בעיה בנוכחות האבלים בבית הכנסת בזמן אמירת קבלת שבת, כי אין אבלות נוהגת בפרהסייה בשבת⁵.
  - ג. כאמור לעיל, לכתחילה נהוג שהאבלים נכנסים לבית הכנסת קודם שהציבור אומר 'מזמור שיר ליום השבת'⁶. בעת הצורך הם יכולים להיכנס לבית הכנסת כשעה ורבע (שעות זמניות) קודם השקיעה – מפלג המנחה ואילך, ואם אין ברירה יכולים להיכנס לבית הכנסת כשעתיים וחצי (שעות זמניות) קודם השקיעה – מזמן מנחה קטנה⁷.
- בכל המקרים שלעיל ראוי שהאבלים ישבו בצד בית הכנסת ולא ינהלו שיחות וכדו' עם שאר באי בית הכנסת⁸.

¹ בבאר הגולה (יו"ד סי' שצג) ציין את מנהג קבלת פני האבל בבית הכנסת, והפנה לדברי הטור (שם) שהביא את מנהג קדמון בשם אביו הרא"ש: "יכתב א"א הרא"ש ז"ל, ונוהגין באשכנז שהאבל הולך לבית הכנסת בשבת ואחר התפלה יוצא האבל תחילה ויושב לפני בית הכנסת וכל הקהל הולכין אחריו ויושבין אצלו ועומד האבל והולך לביתו וכל הקהל הולכין אחריו ויושבין שם שעה אחת, וסומכין על דבר הגדה בפרקי רבי אליעזר, ראה שלמה המלך שמדת גמילות חסדים גדולה לפני הקב"ה לפיכך כשבנה בית המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבילים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות בין השערים הללו, הנכנס בשער חתנים יודעין שהוא חתן, ואמרו לו, 'השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובנות', הנכנס בשער האבילים ושפמו מכוסה היו יודעין שהוא אבל, 'ואומרים לו השוכן בבית זה ינחמד', והנכנס בשער האבילים ואין שפמו מכוסה היו יודעין שהוא מנודה, ואומרים לו, 'השוכן בבית זה יתן בלבד לשמוע דברי חבירך ויקרבוך'. משחרב בית המקדש התקינו חכמים שיהיו חתנים ואבילים הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואנשי המקום רואין את החתן ושמחים עמו ואת האבל ויושבין עמו לארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים, ועליהם הוא אומר: ברוך נותן שכר טוב לגומלי חסדים". קבלת פני האבלים בכניסת שבת כנהוג היום היא זכר למנהג זה.

² המנהג כפי שנהוג בימנו נזכר בשו"ת שיבת ציון (סי' ס): "ולכן משעה שהקהל קבלו עליהם שבת, דהיינו באמירת 'ברכו' בתפלת ערבית, פסק דין אבילות, דאז הוא הכנסת שבת, וכן נוהגין שהאבל עומד בערב שבת למנחה בחליצת מנעלים חוץ לבית הכנסת, וקודם שמתחיל החזן 'ברכו' קוראים להאבל שיכנס ונועל מנעליו". כך ציינו את כניסת השבת והפסקת האבלות הפומבית בגלל כניסת השבת. גם בפתחי תשובה (יו"ד סי' ת ס"ק א) הביא המנהג בשמו.

³ במנהג זה נהגו רק חלק מקהילות האשכנזים, והספרדים לא נהגו במנהג זה כלל. ראה גשר החיים (פרק כ סע' ה ס"ק א-ג). ועוד, הרי המנהג בקהילתך כולל את קבלת פני האבל, וציון כניסת השבת על ידי המעבר לחלק המרכזי של בית הכנסת.

⁴ על ידי אמירת 'הריני מקבל עלי תוספת שבת קודש' וכדו'.

⁵ שולחן ערוך יו"ד ת, א.

⁶ בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ז סי' מט, פרק יא אות א) דן בזמן הפסקת האבלות בערב שבת, והביא שיטות פוסקים שהאבלות נפסקת רק מזמן כניסת השבת. כך משמע מפשט הגמרא (מועד קטן כז ע"א): "תנו רבנן: מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת? מן המנחה ולמעלה. אמר רבה בר הונא: אף על פי כן, אינו יושב עליה עד שתחשך". וכך פסק הנימוקי יוסף (שם יז ע"א בדפי הרי"ף) שהאבלות נפסקת משתחשך. הציץ אליעזר (שם) מציין שהמנהג הוא שהאבלים מתכוננים לשבת ומגיעים לפתח בית הכנסת קודם כניסת השבת. ונראה להסביר שדברים אלו מותרים כי הם חלק מההכנות לשבת. המאירי (מועד קטן שם) מנמק את היתר הגמרא להעמיד את המיטות בבתי האבל כבר מחצות היום, כי אי-אפשר לסדר את כל מיטות הבית סמוך לשבת. מכאן נראה שדברים שצריכים להיעשות קודם השבת עצמה, כיצאיה לבית הכנסת והחלפת בגדי האבלות, מותרים. לכן אם האבלים בקהילתך יכולים להישאר מחוץ לבית הכנסת – הדבר עדיף, כי ההימצאות בבית הכנסת איננה הכרחית קודם השבת. אם בחלק האחורי של בתי הכנסת אין מתפללים, אלא רק האבלים, אין בעיה בנוכחות האבלים שם, כי הם אינם נמצאים יחד עם הציבור. בערוך השולחן (יו"ד סי' שצג סע' ד) כתב שהבעיה בשעות האבלות היא ההימצאות בחבורה וניהול שיחות עם הציבור: "ולמדנו מכל אלה שיצאה מפתח ביתו אינו מהדברים האסורים באבל אלא שממילא כן הוא, דכיוון שאסור במלאכה ובמשא ומתן ולטייל מה יעשה חוץ לביתו, ועוד כדי שיתבודד בביתו ולא ישכח אבלותו כשילך אצל בני אדם, ומטעם זה אסור לו לילך בחול לבית הכנסת להתפלל, משום שיש שם בני אדם הרבה".

⁷ ערוך השולחן (יו"ד סי' ת סע' ה) פסק ששעה ורבע קודם כניסת השבת מתחילים האבלים להתכונן לשבת, וכן פסק בגשר החיים (חלק א פרק כא סע' יב ס"ק ג), וכתב שזמן זה והלאה האבלים מתנערים לקראת שבת. ערוך השולחן לא הגביל את הפסקת האבלות לדברים הנצרכים בלבד, אלא כתב שאפשר כבר ללבוש מנעלים. אמנם כיוון שפוסקים רבים הקפידו על שעת קבלת השבת – לכתחילה עדיף לחוש לשיטתם. בשו"ת שיבת ציון המובא לעיל ציין שניתן להפסיק את מנהגי האבלות מזמן מנחה קטנה, דהיינו שעתים וחצי לפני שבת. ובגשר החיים פסק שבשעת הצורך ניתן לסמוך על שיטתו. הציץ אליעזר הבין את דברי השיבת ציון בשונה מגשר החיים, והסביר שהשיבת ציון התיר לקבל שבת מזמן מנחה קטנה, אבל לא התיר להפסיק את האבלות מזמן זה למי שלא קיבל עליו שבת. אם בקהילתך יש צורך להגיע לפני שבת לבית הכנסת בשל המרחק וכדו', וישנה בעיה לחכות מחוץ לבית הכנסת – ניתן לסמוך על שיטות אלו.

⁸ על פי האמור בהערה **Error! Bookmark not defined.**, שכל מה שלא הכרחי לפני שבת לא הותר. האבלים אינם מותרים בשיחות רגילות עם הנמצאים בסביבתם, שהרי האבל אסור בשאלת שלום ובשיחות שישכחו ממנו את אבלותו.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הוועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

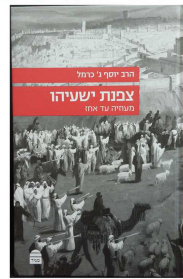
מתפללים לרפואתה השלימה של **אורית בת מרים** בתוך שאר חולי עם ישראל

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

לרכישה